



УДК 338

І. М. Грищенко,

*д.е.н., професор, чл.кор. НАПНУ, заслужений працівник освіти України,
ректор Київського національного університету технологій та дизайну*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ І ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН В ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНУ

У статті розглянуто концептуальні основи стратегічного розвитку корпоративних підприємств в умовах інституційних обмежень і організаційних змін регіональної економіки. Розкриті методичні принципи розробки планів стратегічного розвитку корпоративних підприємств і визначені основні стримуючі (релаксанти) фактори, що впливають на соціально-економічний розвиток регіону.

Визначені стратегії розвитку окремих видів економічної діяльності, включаючи стан внутрішнього ринку потреб, менеджмент і маркетинг галузей економіки, запропонований механізм формування і реалізації стратегічного розвитку підприємств з врахуванням деінтеграції виробництва.

Ключові слова: *стратегічний розвиток економіки підприємств, інституційні обмеження, концептуальні основи(засади) стратегічного розвитку, механізм реалізації концепції стратегічного розвитку, організаційні зміни.*

Постановка проблеми. В процесі деінтеграції виробництва стратегія економічного та соціального розвитку на перспективу передбачає посилення ролі регіонів, збереження і відновлення їх робочої сили, паливно-енергетичних ресурсів, стимулювання виробництва, ефективне використання природних і територіальних можливостей при здійсненні і реалізації життєво утворюючих функцій регіону [1].

Цілі та завдання нового етапу розвитку унітарної держави, яка має утвердити себе конкурентноспроможною, високотехнологічною, в контексті намірів набуття повноправного членства в ЕС та входження її до економічних структур Євросоюзу, вимагають значного прискорення та поглиблення якісних перетворень у економічній і соціальних сферах діяльності регіонів [2].

В зв'язку з цим стратегія розвитку на перспективу повинна формувати шляхи, якими вона здійснюватиме таке просування вперед, та концентрує увагу на пріоритетних напрямках, як ключових умов для посиленого інтегрування у національну економіку.

На етапі економічного зростання набуває особливої значущості здійснення регулюючих заходів (концептуальних основ) спрямованих на підвищення ефективності використання потенціалу окремих регіонів.

З метою зміцнення потенціалу всього господарського комплексу регіону подання соціально-економічних диспропорцій у регіональному розвитку, в короткий час необхідно активізувати реалізацію потенційних можливостей, переваг та сильних сторін, які впливають на розвиток економіки регіону, створити умови до появи стабільного економічного зростання на перспективу та посилити вплив на кількісні параметри соціально-економічних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні опубліковано чимало праць, присвячених проблемам формування стратегічного розвитку підприємств і в цілому регіонів. Дослідження проблеми все більше привертають увагу багатьох дослідників: В.К. Орлатого. І.В. Прокопи, П.Т. Саблука, В.К. Терещенка, Вербицького І.С. Гудзинського О.Д. та ін. Одержані ними наукові результати свідчать про наявність у цій сфері значної кількості невирішених проблем, зокрема при обґрунтуванні концептуальних основ стратегічного розвитку підприємств регіону.

Теорії стратегічного економічного розвитку та взаємозв'язок технологій і ринку досліджували вітчизняні і зарубіжні вчені. Зокрема М.Амстронг, М. Боскін, О.С. Власюк, В. Геєць, Н. Іванова, Г.Кардоза, Р.Нельсон та інші.

У зв'язку з цим процес формування стратегічного розвитку вітчизняних регіонів є одним із найважливіших напрямків діяльності виконавчих і законодавчих органів влади усіх рівнів. Враховуючи, що значна кількість питань залишається малодослідженою, слід розробити методичні і організаційні прийоми, сформувати тренди змін основних показників, структурні зрушення тощо. З огляду на це метою статті є визначення концептуальних основ стратегічного розвитку підприємств регіону в умовах інституційних обмежень і організаційних змін і регіональній економіці.

Виклад основного матеріалу. Наукова складність розробки планів стратегічного розвитку визначається не тільки на основі досліджуваної системи як самостійної частини, але й як підрозділу національної економіки (рис.1).

Визначальними факторами позитивної соціально-економічної динаміки в цей період мають стати чинники [2,4]:

- вибору ефективних організаційних форм господарювання ведення господарства і кооперування;
- визначення оптимальних організаційних форм і рівня ефективності функціонування окремих галузей, що сформували пріоритетні місця у використанні наявних ресурсів і умов перетворення їх у продукцію;
- розробка і обґрунтування умов та факторів, що забезпечують системну взаємодію галузей виробництва з галузями-споживачами;
- досягнення рівня самозапезпеченості регіону промисловою і продукцією сільського господарства та обґрунтування доцільності імпорту тих же видів продукції, що виробляється в регіоні;
- визначається підприємств, здатних впроваджувати організаційно-економічний механізм управління перспективним розвитком інноваційної діяльності в першу чергу базових підприємств.

Визначення стратегії економічного розвитку регіону передбачає реалізацію основних підходів до вирішення цієї задачі у два етапи (рівні). На першому етапі досліджуються стан внутрішнього ринку потреб, необхідний менеджмент і маркетинг галузей економіки, стан зовнішнього ринку потреб і пропозицій. Системна оцінка цих факторів дають можливість здійснити формування продовольчої безпеки регіону на основі адаптації підприємств до умов внутрішнього і зовнішнього середовища шляхом досягнення певних кількісних показників. Це пов'язано з тим, що регіон повинен мати механізми, що формують взаємодію можливостей регіону щодо виробництва і реалізацію продукції, і які відображають ефективність використання природних ресурсів.



Рис. 1. Основні складові визначення стратегічного розвитку регіону

На другому етапі формування стратегічного розвитку здійснюються заходи щодо активного впливу на окремі сегменти ринку шляхом досягнення сприятливих змін у окремих видах бізнес діяльності, зокрема на використанні агропродовольчого потенціалу, що само по собі є елементом структурних економічних зрушень.

Такий підхід передбачає формування принципово нових елементів управлінських зв'язків, що суттєво впливають на процеси стратегічного економічного розвитку. Серед таких нових елементів і раніше не розв'язуваних задач досягнення еколого-економічних вимог в регіоні, моніторинг динаміки споживчого попиту, цінова і фактична доступність окремих видів продукції і надання послуг (рис.2).

Першочерговою задачею підприємства як реального об'єкта управління є обґрунтування товарної стратегії підприємств регіону на короткострокову перспективу. Подальший розвиток стратегічної системи обумовлений станом прогнозних показників, що формуються під впливом нових форм господарювання. Так виникає потреба у моделюванні та прогнозуванні подальшої трансформації уже існуючих моделей економічних перетворень з метою створення стабільного суспільства зокрема запровадження ефективно працюючих технологій реалізація державної економічної політики.

Реалізація розробленого підходу показує, що необхідно використати системний підхід, який дає можливість створити систему цілей, яка була б адекватною потребам регіону з точки зору внутрішнього і зовнішнього середовища і відображала основні компоненти концентрації системної моделі стратегічного розвитку регіону.



Рис. 2. Концентрація формування стратегії розвитку регіональної економіки

Таким чином, реалізація мети стратегічного розвитку регіону можлива у випадку, якщо вона відповідає таким основним методологічним принципам [2]:

- варіантність (альтернативність) і селективність як реакція на зміни середовища шляхом переходу на обґрунтовані і визначені альтернативи;
- системність і збалансованість як орієнтація на охоплення стратегією всіх сторін економічної діяльності об'єктів управління і взаємозв'язків між ними на основі системи рішень;
- ефективність і соціальна орієнтованість –забезпечення економічної ефективності виробництва і досягнення соціальних вимог;
- наукова і методична обґрунтованість як засіб розробки реальних планів, методів підтримки в процесах прийняття рішень;
- кількісна і якісна визначеність –розробка умов стратегічного розвитку регіону повинна використовувати одержані результати кількісного і якісного спрямування як орієнтир на деяких етапах господарювання;

довгостроковість заходів – орієнтація (передбачення) на розв'язання складних проблем, які можуть виникнути у далекій перспективі, неможливість їх усунути одномоментним заходом, що спонукає ОПР на розробку таких підходів, що дадуть можливість адекватно реагувати на виклики національного середовища.

Стратегічні плану і програми соціально економічного розвитку регіонів на сучасному етапі не дають змоги оптимальним чином використовувати наявний потенціал, реалізувати існуючі можливості управлінських механізмів та технологій, не сприяють інтенсивному відродженню економіки регіонів.Ткі значні відмінності обумовлені впливом природних умов, технологіями, що застосовуються, інфляційними процесами, дотриманням сізовмін, внесенням мінеральних добрив оптимізацією витрат тощо.

Табл.11. Продукція сільського господарства (фрагмент) у порівняльних цінах 2005р.,млн.грн

	Роки					У % 2010 до2009
	2005	2007	2008	2009	2010	
Продукція сільського господарства	3065,7	3577,1	4236,4	4428,9	4239,1	95,7
Продукція рослинництва	1247,1	1504,1	2093,4	2216,8	2064,8	9,1
Зернові культури	527,8	569,5	791,8	785,2	669,7	85,3
Технічні культури	69,2	87,6	138,0	93,1	124,0	133,2
Продукція тваринництва	1818,6	2073,0	2143,0	2212,1	2174,3	98,3
Худоба та птиця	1213,6	1436,1	1477,6	1518,3	1462,1	96,3
Молоко	369,3	382,3	386,5	393,0	399,0	101,5

Продовжують інтенсивно скорочуватись основні виробничі потужності в галузях рослинництва, зокрема кількість тракторів скоротилася (на 54,9%), зернозбиральних комбайнів відповідно (на 51,2%), кукурудозбиральних комбайнів – (на 33,4%), картоплезбиральних (на 38,1%) бурякозбиральних машин (на 31,2%).

Економічний аналіз динаміки валової продукції сільського господарства характеризує потужність суб'єктів господарювання забезпечити продукцією населення регіону і переробку промисловістю сировиною, а також змогу вийти на внутрішній і зовнішній ринки. Валова продукція сільського господарства на сучасному етапі є основним показником, який характеризує ефективність виробничої і управлінської діяльності при формуванні її обсягів.

Відсутність чіткої концепції розвитку процесів реформування галузей АПК проявляється у появі самої структури форм господарювання які були створені спонтанно, без економічного обґрунтування подальшої стратегії розвитку. Прискорення соціально економічних перетворень в регіоні і перш за все у сфері відносин власності на землю, засоби виробництва та кінцеві результати не привели до сталого підвищення ефективності виробництва.

Питома вага господарств населення у формуванні обсягів валової продукції сільського господарства з кожним роком скорочується. Якщо у 2000р. питома вага господарств населення у загальному обсязі валової продукції складала 56,6%, то у 2010р. відповідно до 28,9%. За таких умов основні показники роботи сільськогосподарських підприємств зазнали значних змін (рентабельність виробництва коливається в межах 9,6% (2006р.) 18,3% (2009р.) середньорічна кількість працівників у сільському господарстві скоротилася з 54 тис.(2005р.) до 40 тис.(2010р.), середньомісячна заробітна плата досягла 1536грн.(2010р.).

Проведені дослідження показують, що перенесення функцій сільськогосподарських підприємств на сферу господарювання населення приведе не тільки до зниження продуктивності праці, але і деяких випадках до повного припинення існування окремих галузей і трансформації зайнятості населення. На рівні області це приведе до значних територіальних змін у розміщенні і спеціалізації галузей рослинництва.

При обґрунтуванні і виборі пріоритетних галузей, що культивується в регіоні і окремих сфер економічної діяльності за основні критерії, як правило використовуються:

- соціальна значимість галузей господарсько-енергетичного комплексу;
- ступінь важливості економічних і енергетичних проблем, які необхідно буде розв'язати з метою оптимізувати конфігурацію їх можливостей;
- наявність та можливість реального ресурсного та фінансового забезпечення в умовах економічних і соціальних обмежень в економічній політиці;
- досягнення системної взаємодії національних і регіональних інтересів щодо раціонального використання ресурсів у забезпеченні виробництва товарів і послуг;

- поліпшення екологічного стану АР Крим на період 2011-2015рр.

Дослідження показують, що системна реалізація вимог стратегії розвитку регіону на основі вищенаведених критеріїв на сучасному етапі можлива не на засадах теорії оптимальних підходів, а на обґрунтуванні допустимих варіантів поведінки суб'єктів господарювання, враховуючи вплив факторів зовнішнього середовища (досягнення соціальних стандартів рівня життя населення).[4,5]

Наявність такої структури діючих підприємств це результат структурних безсистемних реформ, а також перебудови земельних і майнових відносин, появи колективних форм організації праці тощо. Дослідження показує, що на сьогодні основними організаційно правовими формами господарювання в області стали господарські товариства і фермерські господарства(83,7%). Домінуюче становище цих двох форм господарювання ставить нові вимоги до розвитку сільськогосподарського виробництва в умовах зменшення впливу державних підприємств на формування обсягів валової продукції сільського господарства.

Висновки: По мірі ускладнення концептуальних основ стратегічного розвитку підприємств АПК регіону в умовах інституціональних обмежень і організаційних змін в економіці значно зростає роль і значення досліджень, які відображають умови програмної реалізації системного підходу до формування стратегії соціального – економічного розвитку регіону. В зв'язку з цим, необхідно визначити роль і функції регіону в нових умовах господарювання, стратегічні пріоритети його розвитку, обґрунтувати ресурсні і організаційні механізми реалізації стратегії у існуючому інституційному середовищі. Розроблена концепція формування стратегії розвитку регіону є цілісною системою цілей способів і методів їх досягнення, а також критеріїв оцінки, що забезпечують на основі варіантності оптимальне використання ресурсів і використання ринкових можливостей регіону.

Використана література

1. Вербицький І.С. Концептуальні засади стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону. Актуальні проблеми економіки. Науковий економічний журнал. К.: №8(74). С.157-165
2. Вакулєнко В.М., Мамонова В.В., Шаров Ю.П. Стратегічне планування на місцевому та регіональному рівнях: Навч. посібник. Ужгород: Патент, С.2146.
3. Прогнозування соціально-економічного розвитку регіону: питання теорії і методології / НАН України, Інстит. рег. дослід. Наук. ред. д.е.н., проф. Бойко Є.І. Львів, 2005. С.1729.
4. Гальцова О. Інституціональні складові аграрних реформ / О. Гальцова. // Інституціональний вектор економічного розвитку. 2006. Вип. 1(2). С.4449.
5. Гудзинський О.Д. Організаційно-регулятивна функція в управлінні стратегічним розвитком підприємств / О.Д. Гудзинський // Ринок праці та зайнятість населення 2009. №1С. 5052.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2012 р.

